DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-18

ПУБЛІЧНИЙ НАРАТИВ ІСТОРИЧНОГО КІНЕМАТОГРАФА ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ (НА ПРИКЛАДІ «КРУТИ 1918»)

Марківська Л. Л.
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Академія рекреаційних технологій і права
м. Луцьк, Україна

Сірук Н. М.
кандидат історичних наук, доцент,
викладач історії
Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій»
м. Луцьк, Україна

Процес діджиталізації в сучасному світі проник в усі сфери суспільного життя. Освітній простір формується також з урахуванням цих нових тенденцій. Головним джерелом інформації про минуле для покоління Z та покоління Альфа стає публічний простір: мас-медіа, кінематограф, соціальні мережі (ШІ, YouTube, TikTok тощо) та цифрові медіаплатформи. Публічний наратив зазвичай орієнтований на емоційну рефлексію, спрощення складних історичних процесів, а іноді – на інструменталізацію чи міфологізацію минулого з метою консолідації суспільства або ведення інформаційної війни.

За таких умов сучасна академічна історія втрачає монополію на формування колективної історичної пам’яті. І хоча провідну роль у цьому процесі перейняли мас-медіа, кінематограф та цифрові платформи, в освітньому середовищі провідні позиції посідає державний освітній наратив, який зафіксований у підручниках та навчальних програмах, покликаний забезпечувати системність, наукову верифікованість та критичний аналіз подій.

В сучасній московитсько-українській війні історична пам'ять стає різновидом зброї. А отже, стратегічно важливим кроком є об’єднання «історії в медіа» (публічної) та «історії в авдиторії» (освітньої) як векторів формування стійкої громадянської позиції та усвідомлення національної ідентичності.

Сучасний український кінематограф став найпотужнішим інструментом у формуванні колективної історичної пам’яті. Завдяки здатності

візуалізувати історичні події, антропологізувати історичні постаті минувшини кіноіндустрія призводить до лінеаризації, романтизації, а подекуди – ідеологізації складних історичних процесів. Художні фільми на історичну тематику накладають на своїх творців багато суттєвих обмежень, адже їх фабула має вписуватися в загальновідомий історичний контекст, що, не може не звужувати діапазону польоту фантазії сценариста і режисера. До того ж такі фільми вельми прискіпливо сприймаються глядачем, особливо освіченим [1]. Тому, перегляд має супроводжуватися сприйняттям сюжету стрічки крізь призму наукового знання (у контексті взаємодії з «історією в авдиторії»). За останнє десятиліття запит суспільства на історичний кінопродукт значно зріс. Проаналізуємо українську кінострічку «Крути 1918», яка наочно демонструє механізми взаємодії публічного та освітнього наративів.

29 січня 1918 року відбувся бій під Крутами, який до сьогоднішнього дня ставить перед дослідниками більше запитань, аніж відповідей. У 2019 році український режисер О. Шапарев знімає воєнно-історичний екшн «Крути 1918». Фільм побудований навколо трагічного міфу про жертовність української молоді у боротьбі за власну державність. У кінострічці чітко прослідковується голлівудська лінія протиставлення «свої-чужі». Творці цього екшна, очевидно, не ставили перед собою відтворити достеменно події періоду Української революції. Крім того, у фільмі досить яскраво проводиться паралель між минувшиною і сучасністю: ворог залишився той самий. Уже з самого контексту бою у кінострічці починається його трагічно-жертовне пояснення. Герої-крутянці ідеологізуються.

В академічному дискурсі ж пояснюється не тільки жертовність і трагічність бою, але й враховується момент історичних умов, що склалися на початок 1918 року. На той час не тільки крутянці боронили Київ. На найближчих підступах до столиці перебували Республіканський полк під командуванням Петра Болбочана, Синьожупанна та Сірожупанна дивізії, Січові Стрільці, 30 січня до Києва добрався полк ім. Костя Гордієнка під командуванням полковника (пізніше – генерала) Всеволода Петріва. Спільною проблемою для них всіх була нескоординованість командування [2]. Слід зазначити, що тогочасний політикум УНР у майбутньому не бачив потреби у формуванні регулярних збройних сил, що було зумовлено впливом соціалістичних ідей. Та й основний момент значущості цього бою – він став одним із важливих факторів, що посприяв становленню України як самостійної держави на міжнародному рівні.

Отже, якщо поєднувати наративи публічної та академічної історії, то використання стрічки «Крути 1918» в освітньому процесі є корисним

для створення емоційного тригера та мотивації здобувачів освіти. Але це може відбуватися за умови деконструкції педагогом художнього міфу. Власне через призму критичного мислення (зіставлення сюжету фільму із документною базою) здобувачі освіти можуть зрозуміти різницю між трагічною пафосністю події та її реальною історичною важливістю та вагомістю, що зумовила розвиток історії нашої держави на іншому щаблі суб'єктності.

Література:

1. Валерій Степаненко. «Крути 1918» URL: https://detector.media/ blogs/ article/144882/2019-02-14-kruty-1918/ (дата звернення 11.09.2026).
2. Ісаюк Олеся. «Шість тез про Крути або що не так із традиційним баченням подій 29 січня 1918 року» URL: https://lb.ua/blog/isayuk_ olesya/293772 _shist_tez_pro_kruti_abo_shcho_iz.html (дата звернення 11.09.2026).
3. Срібняк І. В. Історичне кіно як чинник формування національної ідентичності та історичної свідомості українського суспільства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Історія.* 2018. Вип. 2. С. 45–51.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-19

КОНСТРУЮВАННЯ «НАЦІОНАЛЬНОГО ПАНТЕОНУ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ПАМ'ЯТІ: ПРАКТИКА, ТЕОРІЯ, ДИДАКТИКА

Масненко В. В.
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, України

Сучасний героїчний канон, як іманентний елемент колективної історичної пам'яті, відіграє вагому роль у становленні національної свідомості й у визначені цивілізаційної ідентичності великих людських спільнот. Виняткову вагу цей концепт має для соціумів, які перебувають у «гарячій» фазі самовизначення, особливо при формуванні адекватної відповіді на такі екзестенційні виклики як ворожа агресія. Нинішня війна за незалежність України становить саме такий випадок. Адже колективна історична пам'ять українців становить вагому складову національної